कार्यपत्रिका - 1 Worksheet-1

मूर्खः अनुचरः

नाम .... कक्षा .... दिनांक ....

1. गद्यांशं पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत। (गद्यांश पढ़कर प्रश्नों के उत्तर दीजिए।)

कश्चन महाराजः आसीत्। तस्य प्रासादे एकः वानरः अवसत्। सः वानरः महाराजस्य अतीव विश्वासपात्रः अनुचरः आसीत्। अतः राजभवने सर्वत्र एव तस्य प्रवेशः अनुमतः आसीत्। एकदा महाराजः शयनकक्षे स्वपिति स्म।

(क) एकपदेन उत्तरत (एक शब्द में उत्तर दीजिए)—

(i) कस्य प्रासादे एकः वानरः अवसत्? ....

(ii) महाराजस्य विश्वासपात्रः अनुचरः कः आसीत्? ....

(ख) पूर्णवाक्येन उत्तरत (पूरे वाक्य में उत्तर दीजिए)—

महाराजः कुत्र स्वपिति स्म? ....

(ग) भाषिक-कार्यम् (भाषा-कार्य)—

(i) 'अवसत्' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम्?

(1) महाराजः (2) एकः (3) वानरः

(ii) 'तस्य' इति सर्वनामपदं कस्मै प्रयुक्तम्?

(1) वानराय (2) महाराजाय (3) प्रवेशाय

2. मञ्जूषायाः क्रियापदानि चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत। (मञ्जूषा से क्रिया शब्द चुनकर रिक्त स्थान पूरे कीजिए।)

मञ्जूषा—उपाविशत्, अकरोत्, गता, अभवत्, प्रारभत

(क) वानरः व्यजनेन वीजनम् ....।

(ख) खड्गप्रहारेण महाराजः मृतः ....।

(ग) महाराजस्य वक्षस्थले एका मक्षिका ....।

(घ) मक्षिका उड्डीय ततः ....।

(ङ) वानरः व्यजनेन तां दूरीकर्तुं प्रयत्नम् ....।

3. विशेषणपदानां विशेष्यपदैः मेलनं क्रियताम्। (विशेषण पदों का मिलान विशेष्य शब्दों से कीजिए।)

	विशेषणपदानि	विशेष्यपदानि
(क)	एकः	वानरः
(ख)	मृतः	वानरः
(ग)	एका	महाराजः
(घ)	मूर्खः	अनुचरः
(ङ)	विश्वासपात्रः	मक्षिका

4. प्रदत्तवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां पर्यायपदं विकल्पेभ्यः चिनुत। (दिए गए वाक्य में रेखांकित शब्दों के पर्यायवाची शब्द विकल्पों में से चुनिए।)

(क) तस्य प्रासादे एकः वानरः आसीत्।

(i) भवने (ii) गृहे (iii) हर्म्ये

(ख) सा उड्डीय ततः गता।

(i) उत्पत्य (ii) विहाय (iii) आगत्य

(ग) वानरः महाराजस्य विश्वासपात्रः अनुचरः आसीत्।

(i) मर्कटः (ii) सेवकः (iii) नृपः

(घ) मक्षिका उड्डीय ततः गता।

(i) तस्मात् स्थानात् (ii) अतः (iii) तत्पश्चात्

5. प्रदत्तपदानि तेषां प्रकृति-प्रत्यय-विभागेन सह मेलयत। (दिए गए शब्दों का मिलान उनके मूल शब्दों और प्रत्यय के योग से कीजिए।)

	पदानि	प्रकृति-प्रत्यय-विभागः
(क)	कर्तुम्	आ + गम् + ल्यप्
(ख)	आगत्य	कृ + तुमुन्
(ग)	गता	उत् + डय् + ल्यप्
(घ)	उड्डीय	मृ + क्त
(ङ)	मृतः	गम् + क्त

6. प्रदत्तहिन्दी-शब्दानां समक्षे तेषां संस्कृतपदं लिखत। (दिए गए हिन्दी शब्दों के सामने उनके संस्कृत शब्द लिखिए।)

(क) कोई .... (ख) था ....

(ग) छाती पर .... (घ) तलवार से ....

(ङ) इन्द्र के महल में ....

कार्यपत्रिका – 2 Worksheet-2

नीतिश्लोका:

नाम .... कक्षा .... दिनांक ....

1. प्रदत्तान् प्रश्नान् एकपदेन उत्तरत। (दिए गए प्रश्नों के उत्तर एक शब्द में दीजिए।)

(क) आलस्यं केषां शरीरस्थो महान् रिपु: भवति? ....

(ख) सन्मित्रं किं निगूहति? ....

(ग) सन्मित्रं कदा ददाति? ....

(घ) के कार्यं प्रारभ्य विघ्नविहता: विरमन्ति? ....

(ङ) किं कृत्वा मनुष्य: नावसीदति? ....

2. रेखाङ्कितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत। (रेखांकित शब्दों के आधार पर प्रश्न-निर्माण कीजिए।)

(क) सन्मित्रं <u>गुणान्</u> प्रकटीकरोति। ....

(ख) <u>सन्त:</u> सन्मित्रलक्षणं प्रवदन्ति। ....

(ग) आलस्यं मनुष्याणां <u>महान्</u> रिपु: भवति। ....

(घ) <u>नीचै:</u> विघ्नभयेन कार्यं न प्रारभ्यते। ....

(ङ) <u>वित्तस्य</u> तिस्र: गतय: भवन्ति। ....

3. प्रदत्तपदानाम् विपर्ययपदं विकल्पेभ्य: चिनुत। (दिए गए शब्दों के विलोम शब्द विकल्पों में से चुनिए।)

(क)	गुह्यम्—	(i) प्रकटम्	(ii) मित्रम्	(iii) आलस्यम्
(ख)	रिपु:—	(i) नृप:	(ii) मित्रम्	(iii) वानर:
(ग)	सन्त:—	(i) मनुष्या:	(ii) सज्जना:	(iii) दुष्टा:
(घ)	दानम्—	(i) भोग:	(ii) वित्तम्	(iii) नाश:
(ङ)	पापात्—	(i) पुण्यात्	(ii) तस्मात्	(iii) नाशात्

4. **प्रदत्तश्लोकांशान् मेलयत। (दिए गए श्लोकों के अंशों का मिलान कीजिए।)**

(क) आपद्गतं न जहाति	न परित्यजन्ति।
(ख) प्रारभ्य चोत्तमजना:	ददाति काले।
(ग) आलस्यं हि मनुष्याणां	गतयो भवन्ति वित्तस्य।
(घ) दानं भोगो नाशस्तिस्रो	गुणान्प्रकटीकरोति।
(ङ) गुह्यं निगूहति	शरीरस्थो महान् रिपुः।

5. **प्रदत्तवाक्यानां समक्षे 'आम्' अथवा 'न' लिखत। (दिए गए वाक्यों के सामने 'आम्' अथवा 'न' लिखिए।)**

(क) आलस्यं कृत्वा मनुष्य: नावसीदति। ....

(ख) सन्मित्रम् गुणान् प्रकटीकरोति। ....

(ग) निम्नजना: कार्यं प्रारभ्य न परित्यजन्ति। ....

(घ) यो धनं न ददाति न भुङ्क्ते, तस्य धनस्य नाशो भवति। ....

(ङ) उत्तमजना: कार्यं कदापि न परित्यजन्ति। ....

6. **मञ्जूषाया: सहायतया प्रदत्तवाक्येषु रिक्तस्थानानि पूरयत। (मञ्जूषा की सहायता से दिए गए वाक्यों में रिक्त स्थान पूरे कीजिए।)**

मञ्जूषा—सन्त:, आलस्यं, वित्तस्य, सन्मित्रं, मध्या:

(क) .... तिस्र: गतय: भवन्ति।

(ख) .... सन्मित्रलक्षणमिदं प्रवदन्ति।

(ग) .... पापात् निवारयति।

(घ) कार्यं प्रारभ्य विघ्नविहता: .... विरमन्ति।

(ङ) मनुष्याणां शरीरस्थो महान् रिपु: .... भवति।

7. **प्रदत्तपदानि तेषां पर्यायपदै: सह मेलयत। (दिए गए शब्दों का मिलान उनके पर्यायवाची शब्दों से कीजिए।)**

संस्कृतपदानि	पर्यायपदानि
(क) सन्त:	अरि:
(ख) मनुष्याणाम्	सज्जना:
(ग) रिपु:	नराणाम्
(घ) गुह्यम्	यच्छति
(ङ) ददाति	गुप्तम्